

Az ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete

Kiemelkedő Egyetemes Értékének Visszamenőleges Meghatározása

Részes Állam: Magyarország

Ref. sz.: 758

Felvétel dátuma: 1996

Rövid leírás

A bencés rend 996-ban alapított pannonhalmi monostora, mely szelíden emelkedik ki a nyugat-magyarországi pannontájából, kulcsszerepet játszott a kereszténység terjesztésében a középkori Közép-Európában. A Pannonhalmi Főapátság és környezete (apátsági épületek, bazilika, oktatási épületek, Boldogasszony kápolna, Millenniumi kápolna, arborétum és gyógynövény kert) kiemelkedő módon jeleníti meg egy bencés monostor jellegzetes elhelyezkedését, táji kapcsolatrendszerét, egyedi struktúráját, szervezeti kialakítását, ezeréves történeti múltra visszatekintő történeti fejlődését. A Szent Benedek Regulája alapján ma is működő szerzetesi közösség egyedülálló folytonossággal tartja fent az európai kultúra egyik élő központját.

A jelenlegi templom, amelyet 1224-ben kezdtek építeni, a harmadik templom ezen a helyen, mely a korábbi épületek falmaradványait rejtje magában. Az épület legkorábbi része, a megemelt háromhajós szentély egy hasonlóan háromhajós altemplomra épült, amely valószínűleg az itt elhelyezkedő korábbi templom maradványa.

A déli főkapu, az úgynevezett Porta Speciosa, vörös márvánnyal van burkolva, két oldalán öt-öt oszloppárral. 13. századi megépülése óta számos átalakuláson és újjáépítésen ment keresztül. Ez a kapu a tipikus, 1486-ban épült késő gótikus, négyszögletes kerengőbe vezet, amely . A boltozatok gondosan kidolgozott szimbolikus motívumokkal díszített konzolokra támaszkodnak. . Az ajtók és ablakok az 1880-as években kapták mai formájukat. Az 1960-as évekbeli kutatások során faragott kövek bukkantak elő a román kori kerengőből, valamint ekkor került napvilágra a kis vörösmárvány oszlopokkal épült ajtó, amely a középkori refektóriumba vezet.

A nagy refektórium téglalap alakú, kétemeletes csarnoka, a karmelita Witwer Márton munkája, 1724 és 1727 között épült. Homlokzata előtt háromszögű oromfal emelkedik. A termet Antonio Fossati számos falfestménye díszíti.

A Főapátság a 13-15. században emelt eredetileg egyszintes épületek együttese, amely 1912-ben, részben a középkori kerengő fölé építve, kétemeletesé lett bővítve. A 18. század elején aztán jelentősen módosították az épületeket: a kelet-nyugati szárny boltozatos folyosója és a szerzetesi cellák sora a 18. századi magyarországi monasztikus építészet kiemelkedő példája. A négyszintes könyvtár két szakaszban épült 1824 és 1835 között.

A Boldogasszony-kápolna, amelynek építése 1714-ben vette kezdetét, a déli domb tetején áll. Egyhajós, 26 méterszer 10,9 méteres épület, szentélye 5,58 méter magas. Főhajója dongaboltozatos és egy nagy diadalívvvel csatlakozik a szentélyhez. Eredeti barokk belső terét 1865-ben romantikus stílusban megújították.

A Millenniumi Emlékmű a 896-ban történt magyarországi honfoglalás ezeréves évfordulójára épült hét épület egyike. A középső domb tetején helyezkedik el az egykori – ma a Boldogasszony-kápolna előtt található – Kálvária helyén. Téglából és mészkőből épült, egy tömbből álló épület. A kőből épült portikuszt két jón oszloppáron nyugvó, szimbolikus dombormúval díszített timpanon alkotja. Eredetileg egy magas kupoladobon álló, 26 méteres kupola fedte, ezt azonban 1937-38-ban rossz állapota miatt el kellett bontani.

A monasztikus együttes körüli terület fő alkotóelemei az erdő és a botanikus kert. A pannonhalmi táj déli lejtőin fekvő erdő zömében a vidék hagyományos tölgyerdőjéből áll, amely ritka és védett virágfajoknak, valamint számos énekesmadárnak nyújt otthont. A botanikus kert flórája két csoportra osztható: egyik fele erdei fák, és vegyes korú növényekből áll, másik felét pedig sövények, valamint őshonos és egzotikus növényfajták alkotják. Mind az erdőre, mind a botanikus kertre úgy tekinthetünk, hogy a régió egészségének tájképi értékét mutatják be, illetve kiemelik az emberi alkotás esztétikai értékét, amelyet az apátsági épületek jelentenek.

(iv) kritérium

A Pannonhalmi Főapátság és környezete kiemelkedő módon jeleníti meg egy keresztény (bencés) monostor jellegzetes elhelyezkedését, környezeti kapcsolatait, egyedi struktúráját, szervezeti kialakítását, ezer éves történeti múltra visszatekintő történeti fejlődését.

(vi) kritérium

A bencés monostor elhelyezkedésével és alapításának korai dátumával (996) a kereszténység közép-európai elterjesztésének egyedi példája, melyet gazdagít a bencés szerzetesek folyamatos jelenléte, akik az országok és népek közötti békéért dolgoznak ezer éve.

Integritás

A kiemelkedő egyetemes értéket hordozó attribútumok, így a monostor teljes történeti együttese (apátsági épületek, bazilika, oktatási épületek, Boldogasszony kápolna, Millenniumi emlékmű), valamint az azokhoz közvetlenül, szervesen kapcsolódó természeti környezet (Apátsági Arborétum, gyógynövénykert, parkerdők) a helyszínen belül helyezkednek el. Így a monostor-együttes a szerzetesi élet minden színterét tartalmazza. Sajátos elhelyezkedése miatt a helyszínre való rálátás és az onnan történő kilátás zavartalansága tágabb kontextusban pusztán lehatárolással csak részben oldható meg.

Hitelesség

Az épületegyüttes bővülő funkcióival együtt őrzi folyamatosságát, az egyes épületek a pusztítások, átalakítási törekvések, kor- és stílusváltások következtében számos változáson mentek át az évszázadok során, azonban ezek a lineárisan egymásra rakódó történeti rétegek napjainkra együtt hordozzák a hitelességet. A 20. század második felében (több ütemben) megvalósított műemlék helyreállítási és rehabilitációs beavatkozások kimagasló, a modern (kortárs) restaurálási elveknek megfelelő módon és minőségben valósultak meg; ugyanez érvényes a közelmúlt építészeti beavatkozásaira (pincészet, fogadóépület, étterem, zarándokház, bemutató gyógynövénykert) is. A szerzetesi élet kereteit Szent Benedek csaknem másfél évezreddel ezelőtt megírt Regulája határozza meg. Ennek a szabályzatnak az adott kornak megfelelő alkalmazása a mai napig gyakorlat Pannonhalmán. Az „Ora et labora!” („Imádkozzál és dolgozzál!”) jelmondat a szerzetesi élet sok évszázados hagyományaiban, valamint a bencés szerzetesek egyik legjelentősebb jelenkori tevékenységében, az ifjúság oktatásában és nevelésében is megnyilvánul.

Védelmi és kezelési követelmények

A világörökségi helyszín „műemlék jelentőségű területként” jogi védettséget élvez 1964 óta, amelyet 2005-ben kibővítettek a *kulturális örökség védelméről szóló törvény* hatálya alatt. A történeti épületek egyedi műemléki védettséget is élveznek. A műemléki védettség alatt álló épületeket közvetlenül övező parkerdők, továbbá az Apátsági Arborétum és a gyógynövénykert területe 1992

óta a Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság működési területén elhelyezkedő Pannonhalmi Tájvédelmi Körzet részét képezik.

A világörökségről szóló 2011. évi törvény alapján új kezelési terv fog kormányrendeletként hatályba lépni, amely legalább hét évente felülvizsgálatra kerül.

A Pannonhalmi Főapátság a világörökségi terület kezelő szerveként működik. A már véglegesített és jóváhagyott kezelési terv és a gondnokság átlátható irányítási struktúráját biztosít a felelőségek egyértelmű meghatározásával, ahol a különböző érdekek megnyilvánulhatnak, továbbá megteremtődnek a különböző szereplők közötti együttműködés intézményes keretei és módozatai. A világörökségről szóló törvény alapján biztosított lesz a helyszín állapotának, csak úgy, mint fenyegetettségének és a megőrzési intézkedéseknek a követő-figyelése (monitoring), melyről rendszeres jelentés készül az Országgyűlés számára, a kezelési tervet hét évente felülvizsgálják. A kezelés egyik kihívása, hogy a fenntarthatóság kritériumait szem előtt tartva, minél több ember számára lehetővé tegye az Pannonhalmi Főapátság által megjelenített kultúra és szerzetesi hagyomány, valamint a helyszín történeti, természeti és tájtörténeti értékeinek megismerését anélkül, hogy a szerzetesek életét zavarnák, a monostor-együttes fizikai állapotát lerontanák vagy a természeti területek degradálódását okoznák. Ehhez szükség van arra is, hogy a monostor önálló és fenntartható működéséhez/gazdálkodásához szükséges feltételek, anyagi források (pl. erdő- és földtulajdon) hosszútávon rendelkezésre álljanak. A hosszú távú kezelési elvárások szintén magukban foglalják a fontos látképek védelmét a helyszín tágabb környezetében – megfelelő eszközökkel (pl. területi tervezéssel).